

РЕЦЕНЗІЯ

доктора медичних наук, професора Мокрика О.Я.

на дисертаційну роботу Штибеля Дениса Володимировича

«Комплексна діагностика поєднання зміщень суглобових дисків із запально-дегенеративними хворобами скронево-нижньощелепних суглобів», подану до

захисту в разову Спеціалізовану вчену раду ДФ 35.600.150 у ДНП

«Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»

на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 22 «Охорона здоров'я»

за спеціальністю 221 «Стоматологія»

Актуальність теми. Протягом останніх десяти років скронево-нижньощелепні розлади (СНР) займають третю позицію серед найпоширеніших патологій зубо-щелепної системи, поступаючись лише карієсу та захворюванням пародонта. Збільшення частоти виявлення СНР серед населення пов'язують із впливом низки факторів, зокрема урбанізацією, зростанням психоемоційного навантаження, а також удосконаленням діагностичних методів, що забезпечують більш раннє та точне виявлення цих розладів.

Особливу актуальність у сучасній стоматології набуває діагностика поєднаних скронево-нижньощелепних розладів, зокрема комбінації зміщення суглобового диска (ЗД) та запально-дегенеративних хвороб (ЗДХ) СНЩС. Такі поєднані стани характеризуються більш складним патогенезом, різноманітністю клінічних проявів і часто атиповим перебігом, що значно ускладнює своєчасну та коректну діагностику.

Зміщення диска може тривалий з мінімальними клінічними проявами, тоді як запально-дегенеративні зміни нерідко мають латентний характер і виявляються випадково під час променевого обстеження. У разі їх поєднання клінічна картина стає більш вираженою, однак не завжди корелює зі

ступенем структурних змін, що підвищує ризик діагностичних помилок та неадекватного вибору лікувальної тактики.

У зв'язку з цим раннє та точне виявлення поєднаних розладів СНЩС потребує застосування стандартизованих, комплексних діагностичних підходів із залученням сучасних променевих методів, що дозволяє об'єктивно оцінити стан як м'якотканинних, так і кісткових структур суглоба та своєчасно визначити оптимальну стратегію лікування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є фрагментом комплексних науково-дослідних робіт кафедри ортопедичної стоматології ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»: «Удосконалення та розпрацювання нових методів діагностики та лікування хворих з дефектами, деформаціями і функціональними розладами зубо-щелепової системи» (державна реєстрація № 0119U002102) та «Опрацювання та вдосконалення методів діагностики та лікування пацієнтів з дефектами, деформаціями та функціональними розладами зубо-щелепної системи із застосуванням сучасних цифрових технологій» (державна реєстрація № 0124U000807). Здобувач є співвиконавцем вищезначених тем.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Сформульовані у дисертаційній роботі положення, висновки та рекомендації є обґрунтованими, достовірними та логічно випливають із результатів клінічних і додаткових методів дослідження, а також статистичної обробки отриманих даних. Вони повністю відповідають поставленій меті й завданням дослідження та мають як теоретичну, так і практичну значущість.

Для реалізації визначеної мети дисертантом сформульовано п'ять завдань, які є логічно взаємопов'язаними та відповідають темі дисертаційної

роботи. Обрані методи дослідження є адекватними поставленим завданням, інформативними та забезпечують досягнення заявленої мети.

Автором проведено обстеження 151 пацієнта із ЗД, ЗДХ чи їх поєднанням. У рамках ретроспективного аналізу опрацьовано 1274 медичні картки пацієнтів, які були скеровані на кафедру ортопедичної стоматології Львівського національного медичного університету.

Достовірність отриманих результатів підтверджується даними статистичних обчислень.

Наукова новизна отриманих результатів. У представленій роботі Штибеля Д.В. уточнено наукові відомості щодо структури СНР з врахуванням їх вікових особливостей та особливостей залежно від статі, частоти виявлення поєднаних СНР, особливостей клінічного перебігу ЗДзР, ЗДбезР, ЗДХ та їх поєднання.

Вперше виділені характерні симптоми та ознаки при поєднанні ЗДзР із ЗДХ (ЗДзР+ЗДХ) та ЗДбезР із ЗДХ (ЗДбезР+ЗДХ), а також встановлено, що під час поєднання розладів спостерігається не лише додавання симптомів та ознак, але і їх кратне збільшення.

Вперше проаналізовано вплив ЗД на виникнення ЗДХ шляхом порівняння вікових груп ЗДзР, ЗДбезР, ЗДХ, ЗДзР+ЗДХ та ЗДбезР+ЗДХ. Доведено відсутність впливу ЗД на ЗДХ у віковому аспекті.

Уточнено та доповнено наукові дані щодо ефективності застосування УСГ для діагностики СНР. Уточнено та доповнено наукові дані щодо норм УСГ параметрів СНЩС та ЖМ, враховуючи їх статеві особливості.

Практична значимість дисертаційної роботи Штибеля Д.В. полягає у тому, що автором розпрацьовано «Протокол ультрасонографічного обстеження скроневопідщелепних суглобів та жувальних м'язів» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 109243), який внесено в «Перелік наукової (науково-технічної) продукції, призначеної для впровадження досягнень медичної науки у сферу охорони здоров'я» (реєстр

№ 135/10/24, випуск 10 від 11 квітня 2024 року), розпрацьовано «Протокол магнітно-резонансної томографії скронево-нижньощелепних суглобів та латеральних крилоподібних м'язів» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 124258).

Розпрацьовано «Протокол конусно-променевої комп'ютерної томографії скронево-нижньощелепних суглобів» (Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір № 127985).

Розроблено корисну модель «Назубна пластинка дистракційної дії для скронево-нижньощелепних суглобів» (Патент № 158246, 15.01.2025, бюл. № 3/2025, А61С13/00, А61С7/00) для лікування поєднаних розладів.

Рекомендовано застосовувати УСГ радше для виключення різних типів суглобових СНР, ніж для їх підтвердження, беручи до уваги обчислені параметри ефективності УСГ у виявленні розладів.

Результати дисертаційного дослідження впроваджено у клінічну практику відділень: ортопедичної стоматології, хірургічної стоматології Стоматологічного медичного центру ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького», ортопедичної стоматології «Червоноградська міська стоматологічна поліклініка».

Розпрацьовані протоколи променевих методів обстеження впроваджені в роботу ТзОВ «Ультрамед Львів», ТзОВ «Центр медичної 3Д діагностики», ТзОВ «Медцентр Св. Параскеви».

Матеріали дисертації впроваджено в лікувальну роботу та навчальний процес кафедри ортопедичної стоматології ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького»

Повнота опублікування результатів дисертації, кількість наукових публікацій. За матеріалами дисертаційної роботи опубліковано 21 наукову працю, з яких: 1 стаття – у виданні, яке включено в міжнародну наукометричну базу Scopus; 7 статей – у наукових фахових виданнях, рекомендованих МОН України; 3 публікації – у збірниках матеріалів

закордонних науково-практичних конференцій; 5 публікацій - у збірниках матеріалів вітчизняних науково-практичних конференцій; 1 публікація – представлена в інформаційному збірнику «Перелік наукової (науково-технічної) продукції, призначеної для впровадження досягнень медичної науки у сферу охорони здоров'я», 1 патент на корисну модель, 3 свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійним та завершеним науковим дослідженням, проведеним здобувачем на кафедрі ортопедичної стоматології ДНП «Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького».

Автор самостійно здійснив патентно-інформаційний пошук, аналіз та узагальнення наукової літератури за темою дисертаційної роботи. Спільно з науковим керівником обрано тематику наукової роботи, визначено мету і завдання дослідження, обрані методи дослідження, набрано матеріал для клінічних і додаткових методів досліджень.

Автор самостійно опрацьовував отримані дані, на підставі яких визначено особливості структури СНР залежно від віку і статі, надано клінічну характеристику поєднаним розладам, разом з науковим керівником були створені стандартизовані протоколи УСГ, КПКТ та МРТ обстеження СНЩС та прилеглих ділянок. Автор провів аналіз та узагальнення результатів дослідження, сформулював висновки та практичні рекомендації, підготував до друку наукові праці. У друкованих працях участь здобувача є визначальною.

Оцінка змісту роботи, її значення в цілому, зауваження щодо оформлення дисертації. Дисертаційна робота Штибеля Дениса Володимировича «Комплексна діагностика поєднання зміщень суглобових дисків із запально-дегенеративними хворобами скронево-нижньощелепних суглобів» оформлена згідно вимог наказу МОН України №40 від 12.07.2017

р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій», що пред'являються до праці на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертаційна робота викладена українською мовою на 176 сторінках друкованого тексту, побудована згідно традиційного плану і складається з анотації, вступу, огляду літератури, матеріалу і методів дослідження, розділу з власними дослідженнями, аналізу та узагальнення результатів дослідження, висновків, списку використаних літературних джерел, який містить 181 найменування (39 кирилицею та 142 латиницею), додатків. Фактичні результати дослідження надані у 8 таблицях та ілюстровані 54 рисунками.

Вступ дисертації оформлено за загальноприйнятою схемою. У вступі автор обґрунтував актуальність проблеми та важливість її вирішення для сучасної стоматології. Чітко сформульовані мета та завдання дослідження. Висвітлено зв'язок з науковою темою кафедри ортопедичної стоматології ДНП «ЛНМУ імені Данила Галицького», методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів. Представлено особистий внесок автора у виконання дисертаційного дослідження, впровадження результатів дослідження у клінічну практику та апробацію матеріалів дисертації на конференціях, повноту їх викладення в опублікованих працях. Зауважень до «Вступу» немає.

Розділ 1 «Етіологія, клінічні прояви та сучасні променеві методи діагностики зміщення дисків, запально-дегенеративних хвороб СНЩС та їх поєднання (огляд літератури)» представлений на 20 сторінках друкованого тексту і складається із 4 підрозділів, які розкривають суть проблеми, яка досліджувалась. У тексті автором окреслені сучасні аспекти етіології, патогенезу та діагностики скронево-нижньощелепних розладів.

У підрозділі 1.3 та 1.4 автор описує дані щодо діагностики СНР та їх поєднання. Особлива увага приділяється УСГ, КПКТ та МРТ дослідженням, із детальних описом новітніх технологій, які впроваджуються у діагностику дисфункцій СНЩС. Огляд літератури повною мірою відображає суть питань,

що висвітлюються. Наведений у розділі матеріал слугує доброю теоретичною базою для проведення власних досліджень. Висновки до розділу є вичерпними.

Зауваження до Розділу 1: Доцільно було б вказати на основні функціональні методи дослідження жувальних м'язів спрямовані на оцінку їх біоелектричної активності, тонусу та координації: електроміографію, знатодинамометрію, функціональні тести (оклюзіографію, T-Scan).

Розділ 2 «Матеріал і методи досліджень» складається з шести підрозділів і викладений на 2 сторінках. У рамках першого підрозділу представлена загальна характеристика груп дослідження: 151 пацієнт із ЗД, ЗДХ та їх поєднанням (138 жінок та 13 чоловіків) віком від 13 до 78 років, 1274 медичні карточки пацієнтів віком від 9 до 84 років, з яких було 1047 жінок та 227 чоловіків. Другий, третій, четвертий та п'ятий підрозділи описують методику проведення клінічного огляду пацієнтів та додаткових методів обстеження. У шостому підрозділі автор описує використання статистичних методів, зокрема застосування χ^2 тесту для порівняння часток різних СНР в залежності від статі. Дослідження проведені із дотриманням етичних принципів виконання наукових медичних досліджень за участю людини. *Зауваження до Розділу 2 немає.*

Розділ 3 «Результати власних досліджень». Цей розділ містить 8 підрозділів і викладений на 49 сторінках, Розділ містить значну кількість рисунків та таблиць, а саме 42 та 6 відповідно. Підрозділ 3.1 присвячений вивченню структури СНР, її вікових та статевих особливостей. При порівнянні розподілу окремих форм СНР серед чоловіків і жінок достовірної різниці була виявлена лише між частками ЗДХ в обстежених пацієнтів.

Окрему увагу автор приділяє поєднаним розладам, з якими жінки у 13-20 разів частіше звертаються у порівнянні з чоловіками. у якому представлені структура скронево-нижньощелепних розладів, їх розподіл залежно від статі

та вікової специфіки, автором встановлено значну перевагу осіб жіночої статі, які звернулись за допомогою, у порівнянні з чоловіками.

У підрозділі 3.2 автор описує виявлені симптоми та ознаки у групах дослідження (151 пацієнт), а також їх середню кількість для кожної із груп. Результат дослідження вказує, що при поєднанні ЗД із ЗДХ, незалежно від типу зміщення диска, маніфестація буде значно яскравіша, а кількість симптомів та ознак значимо більша, у порівнянні з перебігом цих розладів поодиночі. Тому виявлена кількість симптомів та ознак у хворого може вважатись додатковим критерієм діагностики, а саме, при їх кількості ≥ 5 є обгрунтована підозра на поєднання ЗД і ЗДХ в одному суглобі.

У підрозділі 3.3 здобувач аналізує частоту виявлення кожного симптому чи ознаки для кожного із розладів чи їх поєднання та виділяє характерні для них. Слід зазначити, що у випадку поєднання з'являються нові симптоми та ознаки, особливо больового характеру.

У підрозділах 3.4 на основі аналізу даних УСГ 106 здорових суглобів автор визначив норми УСГ параметрів СНЩС та ЖМ (ширину суглобової щілини, амплітуду переміщення суглобової головки вперед, товщину жувального м'яза в стані спокою, товщину жувального м'яза при стисканні зубів, потовщення жувального м'яза при максимальному скороченні). Отримані середні значення цих параметрів були використанні для розпрацювання УСГ протоколу. Важливим параметром була оцінка субхондрально-хрящового комплексу, яка дозволяє виявити перебіг ЗДХ, а відтак і поєднані розлади у пацієнта.

У підрозділі 3.5 автор представляє розпрацьований протокол КПКТ обстеження СНЩС та наводить приклади його застосування із демонстрацією зрізів КПКТ образів у різних проекціях.

Підрозділ 3.6 присвячений застосування розробленого протоколу МРТ СНЩС та латеральних крилоподібних м'язів із застосуванням динамічних образів МРТ. На 4-ох клінічних випадках автор продемонстрував важливість

комплексної оцінки суглобових структур під час поєднаних розладів із застосуванням різних імпульсних послідовностей та динамічних образів.

У підрозділі 3.7 автор наводить показники ефективності застосування УСГ у діагностиці ЗД без уточнення типу зміщення, та з його уточнення, ЗДХ та суглобової ефузії. Аналізуючи результати, дисертант підкреслює важливість УСГ як методу для швидкого скринінгу, враховуючи його високу специфічність.

У підрозділі 3.8. здобувач описує застосовані ним методи лікування, зокрема рекомендації пацієнтові, співпрацю із суміжними спеціалістами, медикаментозне лікування, фізіотерапевтичне лікування, ортопедичне лікування.

Зауваження до Розділу 3: Цей розділ є дуже громіздким. Варто було його розділити, зокрема підрозділ 3.5 (містить розпрацьовання протоколу КПКТ обстеження СНЩС), підрозділ 3.6 (присвячений застосуванню розробленого протоколу МРТ СНЩС та латеральних крилоподібних м'язів), підрозділ 3.7 (де наводить показники ефективності застосування УСГ у діагностиці ЗД) та підрозділі 3.8. перемістити в додатковий розділ.

Розділ «Аналіз та узагальнення результатів досліджень». Викладений на 10-ти сторінках друкованого тексту. Дисертант детально проаналізував отримані результати дослідження та порівняв із вже наявними даними в літературі. Також автор навів для кожного розладу характерні симптоми та ознаки, що у поєднанні із розпрацьованими протоколами променевих методів діагностики забезпечують комплексну оцінку СНЩС та навколишніх структур. У цьому розділі дисертантом в стислій і лаконічній формі підсумовано результати власних досліджень, які вдало доповнюють вже існуючі. Зауваження до розділу «Аналіз та узагальнення результатів досліджень» немає.

Висновки складаються із семи пунктів та відповідають меті і поставленим завданням. Зауваження до «Висновків» немає.

Список використаних джерел оформлений згідно вимог. Усі джерела є сучасними та повною мірою відповідають тематиці дослідження.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації).

За результатами перевірки та аналізу матеріалів дисертаційної праці Штибеля Дениса Володимировича «Комплексна діагностика поєднання зміщень суглобових дисків із запально-дегенеративними хворобами скронево-нижньощелепних суглобів» (довідка № 445/2025) ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено. Текст представлених матеріалів дисертаційної роботи є оригінальним (95,3 %), а наявні за темою дисертації публікації не містять академічного плагіату. Всі текстові співпадіння мають відповідні посилання на першоджерело, що міститься в списку використаних джерел, робота не містить ніяких маніпуляцій з алфавітом, прихованого тексту тощо.

Недоліки дисертації щодо її змісту і оформлення. Дисертація викладена літературною мовою, проте у тексті зустрічається незначна кількість граматичних помилок та стилістичних неточностей. Дисертація оформлена згідно існуючих нормативних рекомендацій і заслуговує на позитивну оцінку.

Загальні зауваження до дисертаційної роботи: За результатами наукових досліджень дисертанту варто було підготувати інформаційний лист для практикуючих лікарів - стоматологів й розмістити його в додатках.

Загалом, зроблені зауваження жодним чином не зменшують наукову та практичну цінність проведеного дослідження.

Поряд з цим при ознайомленні з дисертаційною роботою виникли наступні запитання:

1) Які були критерії включення та виключення пацієнтів для проведення магнітно-резонансної томографії?

2) З якою метою проводилося визначення відсотку потовщення жувального м'яза під час проведення ультрасонографічного обстеження?

3) В яких випадках доцільно, на вашу думку, застосовувати при скронево-нижньощелепних розладах електроміографію жувальних м'язів?

Відповідність дисертації вимогам, які пред'являються до наукового ступеня доктора філософії. Дисертаційна робота Штибеля Дениса Володимировича «Комплексна діагностика поєднання зміщень суглобових дисків із запально-дегенеративними хворобами скронево-нижньощелепних суглобів» є самостійною завершеною науковою працею в якій представлено нові науково обгрунтовані результати в галузі науки «Охорона здоров'я», спеціальності «Стоматологія», які розв'язують важливе науково-прикладне завдання покращення результатів діагностики хворих із запально-дегенеративними хворобами скронево-нижньощелепних суглобів та зміщенням суглобових дисків.

ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Штибеля Дениса Володимировича «Комплексна діагностика поєднання зміщень суглобових дисків із запально-дегенеративними хворобами скронево-нижньощелепних суглобів» є самостійною завершеною працею, яка за актуальністю, ступенем наукової новизни, обгрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 221 «Стоматологія» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, Наказу Міністерства освіти і науки України від 24 вересня 2019 року №1232 «Про організацію

роботи щодо проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», Наказу МОН України №40 від 12.01. 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а її автор Штибель Денис Володимирович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 221 «Стоматологія» з галузі знань 22 «Охорона здоров'я».

Рецензент:

доктор медичних наук, професор,

професор кафедри хірургічної стоматології

та щелепно-лицевої хірургії

ДНП «Львівський національний медичний університет

імені Данила Галицького»

Олег МОКРИК

Підпис

ЗАСВІДЧУЮ

Учений секретар

ДНП "Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького"